

ΣΧΕΔΙΟ ΘΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΠΟΣΔΕΠ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ**Εισαγωγή**

Η επιστημονική και τεχνολογική έρευνα αποτελεί κεντρικό στοιχείο του πολιτισμού μας, βασική συνιστώσα της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και δραστηριότητα αναπόσπαστη από την Ανώτατη Παιδεία. Στη χώρα μας, βασική και εφαρμοσμένη έρευνα γίνεται κατά κύριο λόγο στα ΑΕΙ και στα υπό κρατική εποπτεία Ερευνητικά Κέντρα (ΕΚ). Η ερευνητική δραστηριότητα στα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και σε ιδιωτικούς φορείς είναι σημαντικά περιορισμένη, σε σχέση με άλλες οικονομικά προηγμένες χώρες.

Τα σημαντικότερα χρόνια προβλήματα της έρευνας στην Ελλάδα είναι:

- Η έλλειψη ενιαίας εθνικής πολιτικής για την έρευνα.
- Η συστηματική υποχρηματοδότηση. Είμαστε στην 23η θέση στην "Ευρώπη των 27" με ποσοστό χρηματοδότησης της έρευνας μικρότερο του 0,6% του ΑΕΠ, όταν ο μέσος όρος χρηματοδότησης στην ΕΕ είναι περίπου 1,6% του ΑΕΠ.
- Ο κατακερματισμός των πηγών και των μηχανισμών χρηματοδότησης. Είμαστε ίσως η τελευταία Ευρωπαϊκή χώρα όπου η αρμοδιότητα για αξιολόγηση ερευνητικών προτάσεων ανήκει σε Υπουργεία.
- Η έλλειψη συστήματος σταθερής χρηματοδότησης της έρευνας (πχ. σε ετήσια βάση, ή/και ανοικτής προκήρυξης για εξαιρετικές ιδέες), πλαισίου χρηματοδότησης ερευνητικών υποδομών που να εντάσσεται σε ένα εθνικό σχεδιασμό, και συστήματος υποστήριξης μεταδιδακτορικών σπουδών.
- Η ανεπάρκεια εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού διαχείρισης της έρευνας.
- Η έλλειψη ενιαίας εθνικής πολιτικής για την αξιοποίηση της συμμετοχής της χώρας σε μεγάλους διεθνείς ερευνητικούς οργανισμούς (CERN, ESA, EMBL, EMBO, κλπ) στους οποίους είμαστε μέλη, συμβάλλουμε οικονομικά κάθε χρόνο και έχουμε ισχυρό επιστημονικό δυναμικό που δραστηριοποιείται στους οργανισμούς αυτούς.
- Η έλλειψη θεσμικού πλαισίου για την ίδρυση και λειτουργία γραφείων/μονάδων μεταφοράς τεχνολογίας και καινοτομίας στα πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα με σκοπό την αξιοποίηση και τη διάχυση των τεχνολογικών και καινοτομικών αποτελεσμάτων προς τη βιομηχανία και την κοινωνία γενικότερα.

Παρά ταύτα, και παρά την επακόλουθη μιζέρια του "μέσου όρου", στην Ελλάδα υπάρχουν πυρήνες έρευνας υψηλής ποιότητας και με διεθνή ακτινοβολία, σε όλους σχεδόν τους κλάδους της επιστήμης και της τεχνολογίας.

Πέρα από τα χρόνια προβλήματα, η κατάσταση στο χώρο της έρευνας έχει φτάσει τα τελευταία λίγα χρόνια στην Ελλάδα σε οριακό σημείο, για τους παρακάτω λόγους:

Πρώτον, η έλλειψη σταθερού πλαισίου χρηματοδότησης ερευνητικών δράσεων έχει δημιουργήσει ένα καθεστώς καταστροφικής αβεβαιότητας στα μέλη ΔΕΠ και τους ερευνητές. Χαρακτηριστικά, τα τελευταία 5 χρόνια δεν έχουν προκυρηχθεί εθνικά ανταγωνιστικά ερευνητικά προγράμματα, με εξαίρεση τρεις πρόσφατες προκηρύξεις: Το πρόγραμμα "Ηράκλειτος" για μεταπτυχιακές υποτροφίες, το Πρόγραμμα "Συνεργασία" για θεματικά δίκτυα με τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, και το

πρόγραμμα “Θαλής” για έργα συνεργασίας χωρίς θεματικούς περιορισμούς). Από τα τρία αυτά προγράμματα:

- Η αξιολόγηση στον “Ηράκλειτο” δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα, 10 περίπου μήνες μετά την προθεσμία υποβολής προτάσεων.
- Το πρόγραμμα “Συνεργασία”, που περιορίζεται σε ορισμένους μόνο “τομείς προτεραιότητας”, χαρακτηρίζεται από σοβαρές γραφειοκρατικές αγκυλώσεις και ανεδαφικές απαιτήσεις για συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα (λ.χ. το 50% του προϋπολογισμού κάθε ερευνητικού έργου πρέπει να διοχετευθεί στις συμμετέχουσες επιχειρήσεις). Η τελευταία προϋπόθεση θα οδηγήσει - όπως έχει συμβεί σε αρκετά τέτοια προγράμματα στο παρελθόν - σε πλασματική συμμετοχή επιχειρήσεων με ελάχιστη ή καμμία ερευνητική δραστηριότητα.
- Το πρόγραμμα “Θαλής” χαρακτηρίζεται από κανόνες συμμετοχής, διαχείρισης και αξιολόγησης που είναι πρωτοφανείς διεθνώς, όπως λ.χ. η απαίτηση για συμμετοχή τουλάχιστον 9 μελών ΔΕΠ ή Ερευνητών σε κάθε πρόταση, η υποβολή “ιδρυματικών” προτάσεων με συνεπαγόμενη μεγάλη γραφειοκρατία και η συμμετοχή των πρυτανικών αρχών στις επιτροπές τελικής επιλογής των προτάσεων.

Δεύτερον, τα τελευταία δύο χρόνια η ΓΓΕΤ περιέκοψε δραστικά (το 2008) ή διέκοψε πλήρως (το 2009) και χωρίς προειδοποίηση τις χρηματοδοτήσεις εθνικής συμμετοχής (τα λεγόμενα matching funds) προς ερευνητικούς φορείς που φέρνουν ερευνητικά προγράμματα από το εξωτερικό. Η αυθαίρετη αυτή πρακτική είχε ως αποτέλεσμα να οδηγηθούν ορισμένα Ερευνητικά Κέντρα – και μάλιστα τα κατά τεκμήριον πλέον επιτυχημένα, δηλαδή αυτά με τις μεγαλύτερες εισροές από ανταγωνιστικά προγράμματα – σε οξύ ταμειακό πρόβλημα που απειλεί την ίδια την επιβίωση τους.

Τρίτον, εξαγγέλθηκε το περασμένο καλοκαίρι από την προηγούμενη Κυβέρνηση μια αναδιάταξη του ερευνητικού δυναμικού στα ΕΚ μέσω καταργήσεων, μετακινήσεων και συγχωνεύσεων Κέντρων και Ινστιτούτων. Η εξαγγελία έγινε χωρίς να παρουσιαστεί χρονοδιάγραμμα ή άλλος προγραμματισμός και ως εκ τούτου προκάλεσε μεγάλη αναταραχή στα ΕΚ.

Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τις τεράστιες καθυστερήσεις στους διορισμούς εκλεγμένων μελών ΔΕΠ – άνω των 600 διορισμών εκκρεμούν για μεγάλο διάστημα σε πανελλαδικό επίπεδο – και τις καταλήψεις και άλλες μορφές “αγωνιστικής” διατάραξης της λειτουργίας των ΑΕΙ/ΤΕΙ, έχουν προκαλέσει τεράστια ζημιά στον ερευνητικό ιστό της χώρας. Αν δεν ληφθούν άμεσα μέτρα, η ανταγωνιστικότητα ακόμα και των πλέον επιτυχημένων ερευνητικών μονάδων θα πληγεί σοβαρά και σε βάθος χρόνου. Η διάλυση επιτυχημένων ερευνητικών ομάδων και η αναπόφευκτη έξοδος εκτός Ελλάδος των πλέον προικισμένων νέων – και όχι μόνο – επιστημόνων θα οδηγήσει σε αδυναμία ανανέωσης του ερευνητικού δυναμικού, και σε μαρασμό των πιο παραγωγικών ερευνητικών μονάδων που πολύ δύσκολα θα μπορεί να αναταχθεί.

Όμως

- η προγραμματική δέσμευση της Κυβέρνησης για αύξηση των συνολικών δαπανών για έρευνα στο 2% του ΑΕΠ σε ορίζοντα 4ετίας,

- η υπαγωγή της ΓΓΕΤ στο Υπουργείο Παιδείας με στόχο τη διαμόρφωση και εφαρμογή ενιαίας ερευνητικής πολιτικής,
- η εξαγγελία για κατάρτιση νέου Νόμου για την Έρευνα,
- και οι μέχρι τώρα δηλώσεις του νέου ΓΓΕΤ (βλ. συνέντευξη στο περιοδικό Nature και παρουσίαση των στόχων της ΓΓΕΤ στην Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Έρευνας & Τεχνολογίας του Κοινοβουλίου στις 28/1/2010)

δημιουργούν βάσιμες ελπίδες ότι η καταστροφική αυτή πορεία μπορεί να αναστραφεί. Με την προϋπόθεση ότι η Κυβέρνηση θα δώσει προτεραιότητα στην έρευνα ως βασικό μοχλό ανάπτυξης, ακολουθώντας το παράδειγμα άλλων χωρών όπως οι ΗΠΑ, η Γαλλία και η Φινλανδία που, παρά την οικονομική κρίση - και σε μεγάλο βαθμό εξ αιτίας της - ενισχύουν την έρευνα με έκτακτες χρηματοδοτήσεις για υποδομές και δράσεις.

Θέσεις της Ομοσπονδίας

A. Θεσμικό πλαίσιο - γνωμοδοτικές και εκτελεστικές δομές.

Η ΠΟΣΔΕΠ θεωρεί ως θετικό βήμα την εξαγγελθείσα κυβερνητική απόφαση να κατατεθεί σύντομα Σχέδιο Νόμου για την Έρευνα, σε αντικατάσταση του ουδέποτε ισχύσαντος Ν. 3653/2008. Η Ομοσπονδία θα συμμετάσχει ενεργά στη σχετική δημόσια διαβούλευση, θεωρώντας το νέο Νόμο για την Έρευνα ως ορόσημο. Θεωρούμε απαραίτητο να θεσμοθετηθούν επιτέλους σύγχρονες δομές και διαδικασίες για τη χάραξη και την υλοποίηση ενιαίας εθνικής ερευνητικής πολιτικής. Δομές και διαδικασίες που θα είναι εναρμονισμένες με τις διεθνείς πρακτικές αλλά και τις ανάγκες της χώρας, και θα χαρακτηρίζονται από συνέχεια, συνέπεια, αξιοκρατία, αποτελεσματικότητα και διαφάνεια. Συγκεκριμένα, ζητάμε μέσα από το νέο Νόμο:

A1. Να ανασυγκροτηθεί η ΓΓΕΤ ώστε να μετατραπεί σε επιτελικό όργανο για τη χάραξη και την υλοποίηση ερευνητικής πολιτικής, και να πάψει να λειτουργεί ως μηχανισμός αξιολόγησης ερευνητικών προτάσεων.

A2. Να θεσμοθετηθεί και να λειτουργήσει Εθνικός Οργανισμός Έρευνας (όπως το Αμερικανικό NSF ή το Γερμανικό DFG) ο οποίος θα είναι ανεξάρτητος από τη ΓΓΕΤ και θα έχει ως αποστολή την ανταγωνιστική χρηματοδότηση ερευνητικών δράσεων και ερευνητικών υποδομών. Ο Οργανισμός πρέπει να στελεχωθεί με κατάλληλο προσωπικό και να προβλέπεται κινητικότητα στις κατεχόμενες θέσεις για την αποφυγή ανάπτυξης πελατειακών σχέσεων. Πρέπει επίσης να λειτουργεί στη βάση 5ετούς επιχειρησιακού και οικονομικού προγραμματισμού, ώστε να εξασφαλίζεται η απαιτούμενη συνέχεια στη χρηματοδότηση της έρευνας, και να αξιολογείται περιοδικά από έγκριτο διεθνή φορέα. Η δημιουργία ενός Εθνικού Οργανισμού Έρευνας ήταν ένα από τα θετικά στοιχεία του Ν. 3653/2008, και θα πρέπει να αποτελέσει την κύρια τομή στο νέο Νόμο.

A3. Να θεσμοθετηθούν ευέλικτα γνωμοδοτικά όργανα για τη διαμόρφωση ερευνητικής πολιτικής (τύπου Εθνικού Συμβουλίου Έρευνας & Τεχνολογίας) στα οποία θα συμμετέχουν κατά πλειοψηφία επιστήμονες/ερευνητές εγνωσμένου κύρους, καθώς και μέλη που θα προέρχονται από τον παραγωγικό τομέα.

A4. Να συνδεθούν τα αποτελέσματα της βασικής και στοχευμένης έρευνας με την αντίστοιχη μεταφορά τεχνολογίας στη βιομηχανία και τις επιχειρήσεις.

A5. Να θεσμοθετηθεί η τακτική αξιολόγηση των ομοειδών ερευνητικών μονάδων στα ΕΚ από διεθνείς επιτροπές υψηλού κύρους και να συνδεθούν τα αποτελέσματα της αξιολόγησης με την χρηματοδότηση των ΕΚ από τον τακτικό προϋπολογισμό της ΓΓΕΤ (βλ. παρακάτω).

B. Χρηματοδότηση

Στα Πανεπιστήμια και τα Ερευνητικά Κέντρα η έρευνα χρηματοδοτείται με δύο τρόπους: Μέσω του τακτικού τους προϋπολογισμού που καλύπτει έξοδα λειτουργίας όπως οι μισθοί του οργανικού προσωπικού, οι βασικές υποδομές κλπ, και μέσω χορηγιών που αφορούν ερευνητικά έργα και ειδικές ερευνητικές υποδομές. Είναι απαραίτητο η χρηματοδότηση της έρευνας να στηρίζεται στη διαφάνεια, τη λογοδοσία και την αριστεία. Γι' αυτό το λόγο ζητάμε:

- Η χρηματοδότηση των ερευνητικών υποδομών στα ΑΕΙ/ΤΕΙ και τα ΕΚ να γίνεται στη βάση ενός εθνικού σχεδιασμού
- Οι χρηματοδοτήσεις ερευνητικών δράσεων να γίνονται, χωρίς εξαιρέσεις, ανταγωνιστικά και με διαφανείς διαδικασίες, μέσω δημόσιων προκηρύξεων.
- Η χρηματοδότηση των παγίων εξόδων λειτουργίας των Ινστιτούτων των ΕΚ από τον Τακτικό Προϋπολογισμό να γίνεται στη βάση 5ετών συμφωνιών με τη ΓΓΕΤ, που θα έχουν συγκεκριμένους στόχους και αμοιβαίες δεσμεύσεις και θα συνδέονται με την αξιολόγηση.

Επίσης ζητάμε:

B1. Να υπάρξει εκ νέου Κυβερνητική δέσμευση για αύξηση της χρηματοδότησης της έρευνας στο 2% του ΑΕΠ μέχρι το τέλος του 2013, ανεξάρτητα από την πορεία της οικονομικής κρίσης. **Θα είναι τεράστιο λάθος να γίνουν περικοπές στις δημόσιες δαπάνες για την έρευνα, ή να συνεχιστεί η στασιμότητα, λόγω της οικονομικής κρίσης. Λάθος που δεν θα μπορεί να διορθωθεί εκ των υστέρων και που θα κοστίζει πολύ ακριβά.**

B2. Να κινητοποιηθεί και αναθεωρηθεί επειγόντως το μέρος του ΚΠΣ που αφορά την έρευνα, ώστε να αναπληρωθούν μέσα στο 2010 οι απώλειες των δύο τελευταίων ετών και να μεγιστοποιηθεί η αξιοποίηση κοινοτικών κονδυλίων για ερευνητικές δράσεις και υποδομές.

B3. Να θεσμοθετηθούν προγράμματα ανταγωνιστικής χρηματοδότησης που θα χαρακτηρίζονται από συνέχεια, διαφάνεια, απλούς κανόνες διαχείρισης και αξιολόγηση των ερευνητικών προτάσεων με αποκλειστικό κριτήριο την αριστεία. Τα προγράμματα αυτά θα διενεργούν προκηρήξεις σε ετήσια βάση, θα έχουν 5ετή-7ετή προγραμματισμό, και θα απευθύνονται προς όλους τους φορείς έρευνας της χώρας. Είναι απαραίτητο να περιλαμβάνουν:

- Πρόγραμμα μεταπτυχιακών υποτροφιών τύπου “Ηράκλειτος”, χωρίς όμως τις γραφειοκρατικές αγκυλώσεις που χαρακτήριζαν την πρόσφατη προκύρηξη.
- Πρόγραμμα μεταδιδακτορικών υποτροφιών, με ειδική δράση που να αφορά τον επαναπατρισμό νέων επιστημόνων της Διασποράς.
- Πρόγραμμα χρηματοδότησης ελεύθερης έρευνας χωρίς θεματικούς περιορισμούς (βασική έρευνα "bottom-up", τύπου “Θαλής” με τις απαραίτητες απλοποιήσεις). Το πρόγραμμα θα πρέπει να προβλέπει εύλογη

κατανομή του προϋπολογισμού ανάμεσα στις επιστημονικές περιοχές – προτείνεται να υιοθετηθεί η κατανομή που έχει κάνει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Έρευνας (ERC), η οποία αντανακλά την κατανομή "ζήτησης" χρηματοδότησης διεθνώς. Και σε αυτό το πρόγραμμα να περιληφθεί ειδική δράση για τον επαναπατρισμό επιστημόνων της Διασποράς ή/και ενίσχυση ερευνητικής συνεργασίας μαζί τους στα κέντρα όπου εργάζονται.

- Πρόγραμμα χρηματοδότησης ερευνητικών έργων σε επιλεγμένες περιοχές προτεραιότητας (βασική ή στοχευμένη έρευνα "top-down"). Στην επιλογή θεματικών περιοχών πρέπει να παίζουν κεντρικό ρόλο οι θεσμοθετημένοι γνωμοδοτικοί μηχανισμοί (π.χ. ένα ευέλικτο και υψηλού κύρους "ΕΣΕΤ") και όχι *ad hoc* επιτροπές, μέλη των οποίων μπορεί να βρίσκονται σε σύγκρουση συμφερόντων.
- Ερευνητικά προγράμματα με τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα. Εδώ χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή για να αποφευχθούν στρεβλώσεις του παρελθόντος. Με εξαίρεση ορισμένους τομείς και επιχειρήσεις, ο ιδιωτικός τομέας στη χώρα μας δεν έχει ανάγκη και ενδιαφέρον για ερευνητική δραστηριότητα. Είναι απαραίτητο να εντοπιστούν οι πραγματικές ανάγκες του ιδιωτικού τομέα και να δημιουργηθούν προγράμματα συγχρηματοδότησης έργων έρευνας-καινοτομίας με βάση αυτές τις ανάγκες, και όχι μέσα από πολιτικές πιέσεις ή ιδεολογικές προκαταλήψεις. Είναι επίσης απαραίτητο να θεσπιστούν κίνητρα για τις επιχειρήσεις που επενδύουν σοβαρά στην έρευνα, όπως π.χ. η απαλλαγή από τη φορολογία μέρους ή όλου του ποσού που επενδύεται στην έρευνα.
- Προγράμματα για τη χρηματοδότηση μεσαίου και μεγάλου μεγέθους ερευνητικών υποδομών, ενταγμένων σε ένα Εθνικό Σχέδιο Ερευνητικών Υποδομών, με έμφαση στη σύνδεση του εθνικού ερευνητικού ιστού με τον Ευρωπαϊκό (π.χ. ESFRI)
- Πρόγραμμα χρηματοδότησης Ερευνητικών Δικτύων-Κέντρων Αριστείας (Virtual Research Centers) σε περιοχές αιχμής, με συμμετοχή ερευνητικών μονάδων ΕΚ και ΑΕΙ. Πρέπει να μελετηθούν παρόμοια σχήματα σε άλλες χώρες (π.χ. Γερμανία, Ισπανία/Καταλωνία) που εφαρμόζονται με μεγάλη επιτυχία.
- Πρόγραμμα χρηματοδότησης ερευνητικών προτάσεων Ελλήνων επιστημόνων οι οποίες έχουν κριθεί ως άριστες από Ευρωπαϊκούς οργανισμούς όπως το ERC, αλλά δεν χρηματοδοτούνται λόγω περιορισμένου προϋπολογισμού του οργανισμού.
- Πρόγραμμα χρηματοδότησης της υπάρχουσας αξιολογής ερευνητικής δραστηριότητας σε μεγάλους διεθνείς οργανισμούς και ενίσχυση της ένταξης του ερευνητικού δυναμικού της χώρας σε διεθνείς ερευνητικές δραστηριότητες, με προκηρύξεις για χρηματοδότηση.

B4. Όπως έχει εξαγγελθεί, όλες οι κρίσεις ερευνητικών προτάσεων (peer review) να γίνονται από κριτές εκτός Ελλάδος, κατά προτίμηση αλλοδαπούς, για να αποφεύγεται η σύγκρουση συμφερόντων. Τα ονόματα των αξιολογητών πρέπει να ανακοινώνονται μετά το πέρας κάθε κύκλου αξιολόγησης, χωρίς βέβαια να δημοσιοποιείται ποιές προτάσεις έκρινε ο καθένας.

Γ. Οι Ειδικοί Λογαριασμοί Έρευνας των Πανεπιστημίων

Το θέμα των Ειδικών Λογαριασμών Κονδυλίων Έρευνας (ΕΛΚΕ) των ΑΕΙ είναι κρίσιμο για την πολιτική έρευνας. Η θεσμοθέτηση των ΕΛΚΕ πριν από 30 περίπου χρόνια αποτέλεσε τομή για την έρευνα στα Ελληνικά πανεπιστήμια. Η λειτουργία των ΕΛΚΕ, που επιτρέπει τη διαχείριση ερευνητικών κονδυλίων έξω από τον προληπτικό έλεγχο του Δημόσιου Λογιστικού, είχε ως αποτέλεσμα την αξιοποίηση σημαντικών πόρων για ερευνητικές δράσεις και υποδομές, τόσο από εθνικές όσο και από διεθνείς πηγές χρηματοδότησης. Παρά τούτο, οι διαδικασίες διαχείρισης ερευνητικών κονδυλίων από τους ΕΛΚΕ χαρακτηρίζονται από μεγάλη γραφειοκρατία, που δυσκολεύει την εκτέλεση των προγραμμάτων με την απαραίτητη ευελιξία.

Επί πλέον, ασάφειες στο νομοθετικό πλαίσιο που ρυθμίζει τη λειτουργία των ΕΛΚΕ και διατάξεις που περιορίζουν την αξιοποίηση των νομίμων παρακρατήσεων για τις ανάγκες των πανεπιστημίων, σε συνδυασμό με τη στενή και γραφειοκρατική ερμηνεία του Νόμου από τους αρμόδιους ελεγκτικούς μηχανισμούς του Υπουργείου Οικονομικών, έχουν οδηγήσει σε τραγελαφικές καταστάσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι αδικαιολόγητοι καταλογισμοί μεγάλων ποσών σε μέλη ΔΕΠ του Πανεπιστημίου Κρήτης που είχαν την ευθύνη διαχείρισης του οικείου ΕΛΚΕ, με το σκεπτικό ότι εγκρίθηκαν δαπάνες για ανάγκες του Πανεπιστημίου μεν, αλλά "εκτός σκοπού" του ΕΛΚΕ. Η κατάσταση αυτή είναι απαράδεκτη: έχει προκαλέσει καταλογισμούς και ποινικές διώξεις εναντίων συναδέλφων που έκαναν το καθήκον τους απέναντι στο Πανεπιστήμιο, εκθέτει τα μέλη ΔΕΠ που υπηρετούν στις Επιτροπές Ερευνών σε οικονομικούς και ηθικούς κινδύνους, εκθέτει τα Πανεπιστήμια στην κοινή γνώμη για κακή διαχείριση, και εκθέτει τη χώρα στη διεθνή επιστημονική κοινότητα.

Για τους παραπάνω λόγους είναι απαραίτητη η αναθεώρηση του νομικού πλαισίου που διέπει τους ΕΛΚΕ, με στόχους (α) την απλοποίηση των διαδικασιών διαχείρισης, (β) την εναρμόνιση του νομικού πλαισίου και του κανονισμού λειτουργίας των ΕΛΚΕ με τις διεθνείς πρακτικές, (γ) τη διαφάνεια, και (δ) την ασφάλεια νόμου για τα μέλη ΔΕΠ που είναι υπόλογοι για τη διαχείριση των κονδυλίων. Συγκεκριμένα, η ΠΟΣΔΕΠ ζητά:

- Να υπάρξει σαφής ρύθμιση σχετικά με τις δραστηριότητες παροχής επιστημονικών/τεχνικών υπηρεσιών (λ.χ. συμβουλευτικών και άλλων) που παρέχονται από τα Πανεπιστήμια προς τις επιχειρήσεις, το Κράτος και την κοινωνία. Να οριστεί ποιές είναι οι επιτρεπόμενες οι υπηρεσίες και οι κανόνες διαχείρισης των τυχόν εσόδων από αυτές και να υπαχθούν στον έλεγχο των Επιτροπών Ερευνών.
- Να θεσμοθετηθεί ότι τα διαθέσιμα που προέρχονται από τις κάθε είδους νόμιμες παρακρατήσεις από ερευνητικά ή αναπτυξιακά προγράμματα αρμοδιότητας των ΕΛΚΕ, ή άλλα έσοδα των ΕΛΚΕ, αποτελούν περιουσία του Πανεπιστημίου. Περιουσία που το Πανεπιστήμιο μπορεί να διαθέσει για τη βελτίωση και την ανάπτυξη των ερευνητικών ή εκπαιδευτικών λειτουργιών/υποδομών του. Με αυτό τον τρόπο, αναγνωρίζεται έμπρακτα ότι Έρευνα και Εκπαίδευση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να οριστεί ρητά ποιές δαπάνες ΔΕΝ είναι επιλέξιμες, μετά από διαβούλευση με τα Πανεπιστήμια.
- Παράλληλα, να εξασφαλιστεί πλήρης διαφάνεια στη διαχείριση των αποθεματικών των ΕΛΚΕ, με τη θεσμοθέτηση της υποχρέωσης να δημοσιεύονται

στο διαδίκτυο όλες οι σχετικές αποφάσεις των Επιτροπών Ερευνών που είναι αρμόδιες για τη διαχείριση τους. Είναι απαραίτητο να θεσπιστούν σοβαρές κυρώσεις για την παράλειψη δημοσίευσης στο Διαδίκτυο, έτσι ώστε να μην υπάρχουν υποψίες ότι οι ΕΛΚΕ αποτελούν μηχανισμό αδιαφανούς διαχείρισης χρημάτων.

- Μετά από διαβούλευση με τα Πανεπιστήμια, να καταρτιστεί ένα σχέδιο κανονισμού λειτουργίας των ΕΛΚΕ, ο οποίος να προβλέπει απλοποιημένες διαδικασίες διαχείρισης.

Θέμα σχετικό με τα παραπάνω είναι ο τρόπος διάθεσης κονδυλίων - ενίοτε σημαντικών - που προέρχονται από πηγές άσχετες με ερευνητικές χορηγίες ή παροχή υπηρεσιών, όπως για παράδειγμα τα χρήματα που δίνει το ΤΣΜΕΔΕ στα Πολυτεχνεία. Όσα από αυτά τα χρήματα δεν διατίθενται για "κεντρικές" αναπτυξιακές δράσεις θα πρέπει να αξιοποιούνται για έρευνα στο κάθε ίδρυμα μετά από ανταγωνιστικές προτάσεις, αντί να μοιράζονται «δημοκρατικά» από τη ΓΣ κάθε τμήματος.

Δ. Σχέσεις ΑΕΙ με τα Ερευνητικά Κέντρα και Διεθνείς Ερευνητικούς Οργανισμούς

Είναι ανάγκη να δοθούν κίνητρα για συνέργειες ανάμεσα στα ΑΕΙ και τα ΕΚ. Όπου αυτό έγινε δυνατό, όπως π.χ. στο επιτυχημένο παράδειγμα ΙΤΕ - Πανεπιστημίου Κρήτης, το αποτέλεσμα ήταν πολύ μεγαλύτερο από το άθροισμα των επί μέρους δυνατοτήτων. Για το σκοπό αυτό:

Δ1. Να πάψει να γίνεται η αυθαίρετη διάκριση ότι τα Ερευνητικά Κέντρα κάνουν (η πρέπει να κάνουν) κατά προτεραιότητα στοχευμένη έρευνα και τα ΑΕΙ κατά προτεραιότητα "βασική" έρευνα. Σε πολλές επιστημονικές περιοχές τα όρια μεταξύ βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας δεν είναι πλέον διακριτά. Εξ άλλου, τόσο στα ΑΕΙ όσο και στα ΕΚ, λειτουργούν μονάδες επιτυχημένες και στους δύο "τύπους" έρευνας.

Δ2. Να θεσμοθετηθεί ισότιμη συμμετοχή Ερευνητών και μελών ΔΕΠ στην εκπόνηση διδακτορικών διατριβών, καθώς στη διδασκαλία μεταπτυχιακών και προπτυχιακών μαθημάτων. Η διάκριση μελών ΔΕΠ-Ερευνητών στο πεδίο αυτό είναι αναχρονιστική και αντιπαραγωγική. Προτείνεται ο θεσμός του Ερευνητή Καθηγητή, τίτλος που θα απονέμεται από τα ΑΕΙ σε Ερευνητές μετά από κρίση, καθώς και η ίδρυση Διδρυματικών Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων στα οποία θα συμμετέχουν ισότιμα ερευνητές ΕΚ και μέλη ΔΕΠ. Τα Διδρυματικά Προγράμματα πρέπει να έχουν έμφαση στη διεπιστημονικότητα και να μην θεσμοθετηθούν με τυπικά κριτήρια όπως το "γνωστικό αντικείμενο", αλλά να ιδρυθούν μέσα από ένα "bottom-up process". Δηλαδή μετά από προκήρυξη για υποβολή κοινών προτάσεων από μονάδες των ΑΕΙ (Εργαστήρια, Τομείς, Τμήματα ή και Σχολές) και των ΕΚ, οι οποίες θα κριθούν από υψηλού επιπέδου επιτροπές κρίσης (peer review). Αυτό μπορεί να γίνει και μέσα στα πλαίσια των Ερευνητικών Δικτύων/Κέντρων Αριστείας (βλ. Α6)

Δ3. Να εξισωθούν οι αποδοχές των Ερευνητών ΕΚ με τις αποδοχές των Μελών ΔΕΠ, εφόσον οι πρώτοι θα προσφέρουν και εκπαιδευτικό έργο.

Δ4. Να αναδειχθεί το έργο της συμμετοχής Ελλήνων επιστημόνων στα ερευνητικά προγράμματα των διεθνών ερευνητικών οργανισμών σε θεμελιώδεις τομείς βασικής

έρευνας (σωματιδιακή και πυρηνική φυσική, αστροφυσική, βιοϊατρικές επιστήμες κλπ)

Ε. Αξιολόγηση – λογοδοσία

E1. Να λειτουργήσουν το συντομότερο δυνατό αξιόπιστοι μηχανισμοί εσωτερικής και εξωτερικής αξιολόγησης των ερευνητικών μονάδων των ΕΚ και των ΑΕΙ. Η αξιολόγηση της ερευνητικής δραστηριότητας πρέπει να γίνει με ενιαία κριτήρια για τα ΑΕΙ/ΤΕΙ και τα ΕΚ/Ινστιτούτα, και με τη συνδρομή διεθνών επιστημονικών οργανισμών (π.χ. ESF, EUA, EMBO). Για το σκοπό αυτό είναι απαραίτητο:

- Να διευρυνθεί η αρμοδιότητα της ΑΔΙΠ, ώστε να περιλάβει και τα ΕΚ, ή να δημιουργηθεί αναξάρτητος μηχανισμός αξιολόγησης της έρευνας σε ΑΕΙ και ΕΚ, υπό την εποπτεία της ΓΓΕΤ.
- Να οριστούν σαφώς οι διαδικασίες και τα κριτήρια αξιολόγησης, μετά από διαβούλευση με τα ΑΕΙ και τα ΕΚ.
- Να διατεθούν με απόλυτη προτεραιότητα τα απαραίτητα κονδύλια για υψηλών προδιαγραφών αξιολόγηση.
- Να θεσμοθετηθούν άμεσα κυρώσεις για όσες μονάδες (Τμήματα, Ιδρύματα) δεν ολοκληρώνουν τις διαδικασίες εσωτερικής αξιολόγησης εντός των προβλεπομένων προθεσμιών.

E2. Να θεσμοθετηθεί η σύνδεση, με πλήρη διαφάνεια, των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης με τη χρηματοδότηση παγίων εξόδων, υποδομών και έργων ανάπτυξης στα ΕΚ και τις ερευνητικές μονάδες των Πανεπιστημίων.

E3. Να θεσμοθετηθεί η περιοδική αξιολόγηση του νέου Εθνικού Οργανισμού Έρευνας καθώς και της Γενικής Γραμματείας Έρευνας & Τεχνολογίας από διεθνείς φορείς (π.χ. ΟΟΣΑ, European Science Foundation).

Ζ. Γενικές αρχές για την αναδιάρθρωση του Ερευνητικού Ιστού των ΕΚ

Είναι πλέον κοινός τόπος ότι η διάρθρωση των ΕΚ χρειάζεται αναθεώρηση. Ερευνητικά Κέντρα και Ινστιτούτα με σημαντικές θεματικές επικαλύψεις λειτουργούν στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις. Ορισμένα από τα αρχαιότερα Κέντρα χαρακτηρίζονται από παρωχημένες υποδομές και περιορισμένη παραγωγικότητα σε σχέση με το μέγεθος τους, ενώ σχεδόν όλα τα νεότερα πάσχουν από έλλειψη κρίσιμης μάζας. Το καλοκαίρι του 2009 ανακοινώθηκε ένα σχέδιο αναδιάρθρωσης του ιστού των ΕΚ αρμοδιότητας (τότε) του Υπουργείου Ανάπτυξης, που περιλάμβανε καταργήσεις και συγχωνεύσεις Κέντρων και Ινστιτούτων. Το σχέδιο αντιμετώπισε μεγάλη αντίδραση από τους Ερευνητές και τα Κέντρα και δεν προχώρησε λόγω (και) των εκλογών. Η ΠΟΣΔΕΠ θεωρεί ότι μετά από τις επικείμενες αξιολογήσεις του κάθε ιδρύματος χωριστά πρέπει να γίνει και μια γενικότερη αξιολόγηση της διάταξης του ερευνητικού ιστού. Δηλαδή, να δημιουργηθεί μια ανεξάρτητη επιτροπή με γνώση και κύρος, που θα μελετήσει τα αποτελέσματα των ιδρυματικών αξιολογήσεων, θα επισκεφτεί τα ιδρύματα, και θα κάνει προτάσεις για ενδεχόμενες συγχωνεύσεις, καταργήσεις, κτλ., με επιδίωξη:

- τη δημιουργία κρίσιμης μάζας, όπου είναι απαραίτητο, π.χ. μέσω χρηματοδότησης δικτύων αριστείας σε περιοχές αιχμής

- τη βελτιστοποίηση της χρήσης υποδομών και την οικονομία μεγεθών
- την προώθηση της διεπιστημονικότητας,
- τη μέγιστη δυνατή συνέργεια των ΕΚ με τα Πανεπιστήμια και τον παραγωγικό τομέα

Θεωρούμε αυτονόητο ότι για να επιτευχθεί μια λειτουργική αναδιάταξη του ερευνητικού ιστού των ΕΚ θα χρειαστεί να γίνουν σοβαρές επενδύσεις σε υποδομές, τουλάχιστον όσον αφορά ερευνητικές μονάδες υψηλής τεχνολογικής έντασης.

ΧΡΗΣΙΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Συνέντευξη του ΓΓΕΤ στο περιοδικό Nature
2. Πρακτικό συνεδρίασης της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Έρευνας & Τεχνολογίας του Κοινοβουλίου στις 28/1/2010
3. Εισήγηση Επιτροπής ΕΣΕΤ για το θεσμικό πλαίσιο έρευνας

Τα μέλη της ομάδας εργασίας για την έρευνα της ΠΟΣΔΕΠ:

Βακάκης Αλέξανδρος (University of Illinois, Urbana – Champaign, USA)

avakakis@illinois.edu

Γαζής Ευάγγελος (ΕΜΠ) Evangelos.Gazis@cern.ch , egazis@central.ntua.gr

Καλογήρου Ιωάννης (ΕΜΠ) Y.CALOGHIROU@ntua.gr

Μαραγκός Πέτρος (ΕΜΠ) maragos@cs.ntua.gr

Σταμέλος Γιώργος (Πανεπιστήμιο Πάτρας)) gstam@otenet.gr

Τζαμαριάς Σπύρος (ΕΑΠ) tzamaria@eap.gr